

RTVS uvádza od 14. júla do polky septembra desať vašich dokumentárnych filmov doplnených o zamyslenia s názvom Dialóg s planétou. Mnohé prinášajú správu o miestach a kmeňoch nedotknutých civilizáciou. Ich poslanstvo dnes, keď svet prežíva veľkú ekologickú krízu vyznieva o to silnejšie. Tušili ste, keď ste ich nakrúcali, že ľudstvo zájde v ničení životného prostredia tak ďaleko? Myslíte si, že tú skazu ešte dokážeme zastaviť? (Mám pocit, že len málo ľuďom dochádza aká je situácia vážna.)

- Téma prírodných ľudí ma vždy priťahovala. Vždy som mal úctu k spoločenstvám, ktoré dokázali žiť v súlade so svojim okolím. Čím viac som spoznával svet, tým viac som si uvedomoval, ako rýchlo prírodné spoločenstvá zanikajú a miznú z našej planéty. Kmene, ktoré tu existovali státisíce rokov, behom pár rokov vymiznú. Musíme sa zmieriť s tým, že sme posledná generácia, ktorá mala možnosť spoznať ľudí, ktorí žili tak, že nenarušovali harmóniu súžitia so Zemou. Na rozdiel od nich, náš pobyt na nej zanecháva trvalé následky. Zatvárame pred touto deštrukciou oči a tvárime sa, že sa nás to netýka, že sa vlastne nič nedeje. Je logické, že zvyšovaním ekonomického rastu, spotreby, či HDP prírode nepomáhame. Na duchovný rast akoby sme zabúdali a práve príroda je nositeľom spirituality a vnáša pokoj do nás samých. Úcta k Zemi je stavom našej mysli a ducha. Prírodný človek je súčasť všetkého na tejto planéte. Aj kameň je preňho posvätný, lebo má svojho ducha. Likvidáciou prírody prichádzame o túto spiritualitu a tým aj prírodné národy...

Z druhej strany, vzdať sa niektorých vymožeností by bolo škoda, napríklad medicíny, alebo možnosti dopravovať sa na veľké vzdialenosti. Nie ste futuroológ, ale viete si predstaviť ako by sme mohli žiť v súlade s prírodou a pritom využívať niektoré moderné vymoženosti?

- Myslím, že ľudia, ktorí študujú lekárstvo si uvedomujú, že bez šamanských poznatkov by ani dnešná medicína nebola tam, kde je dnes a ani farmaceutické firmy by nevyrábali mnohé liečivá. Naším najväčším problémom je, že sme stratili pokoru k prírode, prestali sme byť jej súčasťou, stali sme sa jej absolútnymi vládcami. Na tú pýchu môžeme doplatiť. Pre našu modernú civilizáciu je charakteristické, že každý luxus sa stane časom nutnosťou. A ten čas sa stále viac a viac skrakuje. Kedysi bolo luxusom auto, dnes je nutnosťou. Zajtra môže byť nutnosťou lietanie človeka na drone.

Pri nakrúcaní svojich dokumentov ste žili s viacerými prírodnými národmi, kočovnými Pygmejmi, Indiánmi kmeňa Hodi, či etiópskymi prírodnými ľuďmi od rieky Omo... Čo sa vám na ich spôsobe života páčilo najviac? Dokážete niečo z poznania, ktoré ste pri nich získali uplatňovať aj pri živote v modernej civilizácii? A ak áno, čo je to a ako sa to dá uplatniť?

- Aby kmeň dokázal prežiť, počas dlhého obdobia jeho formovania si členovia osvojili zákonitosti, ktoré im umožňujú prežiť. Tou najdôležitejšou vlastnosťou je zdieľanie, keď všetci robia všetko pre dobro kmeňa. Ak niekto začal hromadiť len pre seba, automaticky bol z kmeňa vylúčený a ignorovaný. To v ťažkých podmienkach pralesa znamenalo zánik. Pri kmeni Hodi, ktorý žije ešte dnes v pralesoch Amazónie, mi učaroval akýsi slobodný spôsob podieľania sa na fungovaní kmeňa. Podstata je, že indián indiánovi nemôže rozkazovať. Takže tieto kmene nemajú vládcu, ktorý by rozkazoval. Všetko sa deje akýmsi zvláštne prirodzeným nenúteným spôsobom.

Veľa o živote vás asi ale naučili samotné cesty v extrémnych podmienkach, či už pralesmi, v ktorých žijú aj kmene ľudožrútov, alebo na Sibíri. Aké najkritickejšie situácie ste počas nich zažili (stačí uviesť príklad dvoch) a čo vás naučili?

- Samozrejme, že cesty do neznáma nebývajú celkom jednoduché. Nejdete po vyšliapaných cestách, nemáte sprievodcov, orientujete sa intuíciou a používate inštinkt. Ten si budujete len stálym pobytom v prírode a v podmienkach, keď ste často na hrane. Možno si veľa ľudí myslí, že zažívam množstvo stresových situácií. Ale nie je to tak. Samozrejme, treba riešiť množstvo nečakaných situácií tak, ako prichádzajú. Možno sa zdajú vo filme extrémne, ale ak ste často v prírode, tak to riešenie je prirodzené. Áno, pamätám si, ako sme v Ellsworthovom pohorí v Antarktíde, v silnej fujavici a hmle, blúdili v obrovskom ľadopáde. Niektorí z nás spadli do trhlín. Teplota počas fujavice bola -40 stupňov Celzia. Ale prežili sme to. Horšie, keď sa stane úraz ako v hlbokéj džungli v Novej Guiney, keď som spadol s ťažkým batohom do močiara a poškodil som si koleno - nedokázal som ho zohnúť. V takýchto situáciách vám nik nepomôže. Sú to najvzdialenejšie miesta na svete. Človek si musí pomôcť sám aj keď to mnoho krát bolí.

Viackrát ste precítili aj celkom obyčajné situácie, ktoré boli kedysi v živote človeka bežné, ale dnešný životný štýl ich vytlačil. Napríklad, v jednom rozhovore ste opisovali ako ste sa po trojtýždňovom pochode na Južný pól oprostili od myšlienok a ocitli v stave čistej meditácie. Alebo v inom, ako vás fascinovala spolupatričnosť v kmeni Indiánov

Hodi, ktorí nič nevlastnia a šťastnými ich robí aj to, že všetci v kmeni sú si vzájomnou oporou. Čo by ste ešte vyzdvihli z pomedzi tých vecí, na ktoré sme „zabudli“, či prestali sme si uvedomovať ako veľmi sú pre šťastie dôležité?

- Žiť tu a teraz. Neistotu do života vám vnáša pocit, že ste závislí na ľuďoch, ktorým na vás nezáleží, čo v dnešnej spoločnosti začína byť bežné. Kedysi to celkom tak nebolo. Ľudia, rodiny, príbuzní, kmene - boli viac závislí na sebe. Deti na ostatných deťoch. Rodičia na rodičoch. Budovanie zdravého kmeňa dodá, aj v dnešnej dobe, pocit istoty a bezpečia. Samota nerobí človeka šťastným. A v kmeni nik nie je sám.

Fascinuje ma, že prichádzate ku kmeňom, ktoré vás nepoznajú a môžu vám zo strachu siahnuť aj na život. Zažili ste pri nich aj situácie, v ktorých ste pre ich počiatočnú nedôveru cítili ohrozenie? A ak áno, aké? A ako to robíte, že ju napokon prelomíte? Máte na to nejakú metódu, taktiku, či postupujete intuitívne... (Prosím, opíšte aj konkrétnu situáciu tohto druhu, aby si to vedel čitateľ lepšie predstaviť a tiež ako ste si v nej poradili.)

Všetko v prírode vyžaruje nejakú energiu. Tá energia ide aj z ľudí. Pri niekom sa cítime príjemne, pri inom nie. S niečím sa vieme zharmonizovať, s iným sa nám to nedarí. Prírodní ľudia sú ako deti, nevedia klamať. A nevedia klamať ani seba. Dieťa sa nevie pretvarovať a hneď vycíti, aký ste človek. Keď prechádzate ku kmeňom, musíte prísť s čistými úmyslami a otvoreným srdcom. Vy sami si musíte urobiť jasno v tom, prečo tam idete, čo si na tých ľuďoch vážite, musí z vás vyžarovať, že sú pre vás kráľmi pralesa a dať najavo úprimný obdiv, že dokážu v tak ťažkom prostredí užiť svoje rodiny. Ak sa začnete na nich pozeráť ako na ľudí chudobných a zaostalých, postavíte si medzi nich a seba múr, ktorý sa vám už nepodariť prekonať. Aby som to zjednodušil – musí z vás vyžarovať, že ste dobrý človek. My sme sa v našej civilizácii naučili dávať dôraz na presne formulované vety, pri kmeňoch je komunikácia založená na vyžarovaní. Pamätám si, keď sme sa dlho brodili v bažinách na Novej Guiney, blížila sa noc a my sme prišli k chyži, ktorá bola v 15 metrovej výške uchytená na strome. Z chyže na nás vyletel šíp. Ten človek asi nikdy predtým nevidel bielych ľudí. Samozrejme, že mal z nás strach. My sme však nechceli prečkať noc v nebezpečnom močiarí s množstvom malarických komárov. Nie som fajčiar, ale niekedy pomôže ponuka cigariet a spoločné pofajčenie, pri ktorom sa dokážete na seba napojiť. Noc sme nakoniec prespali v chyži na strome.

Isto je veľmi dôležité akých kolegov, či kamarátov máte na výpravách

so sebou. Kto sú a ako ste preverovali ich psychické a fyzické zdatnosti pre takéto výpravy?

Ľudia na výpravách sú pre mňa tým najväčším bonusom. Bližšie ich spoznávam práve v tých kritických situáciách, kedy sa šetrí jedlo pre toho najslabšieho. Keď sa ukáže, kto je akú váhu ochotný nosiť vo svojom batohu na pleciah. Kto má stále pozitívne myslenie a vieru, že to, čo sme si predsavzali, aj skutočne dokážeme. Sú to overení ľudia expedíciami, s ktorými by som šiel aj na kraj sveta. A samozrejme, boli aj také situácie, keď som sa expedície nezúčastnil, lebo som nemal dobrý pocit...

Ste veľkým milovníkom Tatier, ktorým ste venovali niekoľko dokumentov – naposledy Sloboda pod nákladom, o tatranských nosičoch... Čo máte na Tatrách rád vy osobne? Na ktoré miesta v nich sa vraciate a prečo?

Tatry majú zvláštnu energiu. Prešiel som sedem kontinentov, videl som množstvo pohorí, štítov i nádherných údolí. Ale moje vnútro sa najviac harmonizuje s Tatrami. Túto debatu som mal aj s Ferkom Kelem, či Ivanom Gálfym a mnohými ďalšími Tatrancami. Mali sme tie isté pocity. Ťažko definovať, čím to je. Možno jednoducho preto, že sme tu vyrastali a Tatry nás formovali. Mnohí sme tu pracovali ako tatranskí nosiči, formovalo nás prostredie, v ktorom sme žili. Dlhو som rozmýšľal, ako urobiť film o niečom pre nás tak intímnom, ako pre nás nosenie na vysokohorské chaty bolo. Okrem dolín s množstvom plies rád chodím na tatranské hrebeňovky vedúce na Gerlachovský, Ľadový, či Lomnický štít. Tie som znova preliezol i toto leto.

Vaše filmy vyhrali množstvo filmových cien v zahraničí aj doma, pritom ste ako filmár samouk. Prezradte, čo má podľa vás obsahovať dobrý filmový príbeh? Je dobrá filmovacia technika stále dôležitá aj v ére, keď sa filmy nakrúcajú aj iphonmi? A nakoniec, ako sa dokážete zbalit' do batohu, keď vyrážate kdesi do džungle aj s technikou? Čo je v takom prípade najdôležitejšie?

Vždy je dôležité, čo chcete filmom povedať a či to ide zo srdca. Samozrejme, že dôležitý je pri dokumente príbeh, ktorý napíše sám život a ktorému divák verí. Kvalitná filmovacia technika je samozrejme dôležitá, ale myslím si, že keď má dobrý príbeh opodstatnenie, môže byť nakrútený aj mobilným telefónom. Pred každou expedíciou dlho rozmýšľam a zvažujem, čo zobrať do batohu, akú techniku, aby som bol čo najľahší, ale mal všetko, čo budem potrebovať. Lebo na expedícii je najdôležitejšie, aby tá expedícia splnila svoj cieľ, dostala sa tam, kam chce. Filmovanie je len bonus navyše. Preto aj filmovacia technika je len niečo navyše v batohu. Dnes je to všetko

jednoduchšie. Pri mesačných expedíciách, keď si všetko musíte niesť na chrbte a nie je možnosť dobiť baterky (solárny panel vám v džungli batérie nedobije) musíte veľa šetriť energiou techniky. Veľa krát váham, či dať batoh dole a niečo nakrútiť. Či tá scéna bude prínosom, alebo len mrhaním batérie. Druhá vec je, že keď zastavíte a niečo zaujímavé nakrúтите, často sa stane, že ostanete v pralese sám a musíte doháňať ostatných. Teraz, keď sa v rámci seriálu Dialóg s planétou, vraciam k mnohým archívnym materiálom, zisťujem, z koľkých expedícií som film neurobil. Napríklad cesta na Severný a Južný pól, objavovanie nových jaskýň na stolových horách Kukenam a Roraima, návšteva rôznych afrických kmeňov... Boli to síce zaujímavé expedície, ale nemali až tak silný príbeh. Nie silnejší ako to, čo som už zažil predtým.

Je vám blízky budhizmus, ktorý tiež zaznieva vo viacerých vašich filmoch. Ako ho vnášate do svojho života?

Tibetskému budhizmu som sa venoval v niekoľkých filmoch. Je to filozofia života, ktorá sa najviac harmonizovala s mojím vnútrom. Vďaka pokoju, ktorým je presiaknutá. Veľa som si vzal aj do svojho života. Svet nie je dobrý alebo zlý. Je taký, ako ho vnímame my. Jeden film končí poznaním: Šťastie nehľadá na najvyššej hore, či vzdialených miestach. Je tak blízko, že ho ani nevidíme. Máme totiž v sebe.

A ako sa v ňom zrkadlí všetko to poznanie, ktoré ste na svojich cestách za filmami nadobudli? Ste šetrný voči prírode, vyznávate hodnoty environmentalistov, žijete minimalisticky....?

- Hodnoty, ktoré má človek doma, nespozná, keď o ne na istý čas nepríde. Keď mu nechýbajú, tak ich nepotrebuje. Myslím, že každá iná kultúra nastavuje tej naše zrkadlo, akí vlastne sme a akým smerom sa vyvíjame. Ak sa naša Zem zglobalizuje nikdy sa to už nedozvieme. Je to ako s pralesom, ktorého biodiverzita sa vyvíjala tisíce rokov. Monokultúrny les je ľahko zničiteľný. Som prírodný človek a citlivý na prírodu.

Dokončujete, alebo ste už dokončili dokument, ktorý sa z vašej tvorby vymyká, o slovenskom hudobnom skladateľovi a folkloristovi Svetozárovi Stračinovi, ktorý zložil hudbu aj pre známe slovenské filmy ako Pacho, hybský zbojník, či Noční jazdci. Ako ste sa s jeho tvorbou stretli a čím vás natoľko zaujal, že ste sa rozhodli pripraviť o ňom dokument?

Keď človek vie, odkiaľ prišiel, jednoduchšie sa mu určuje smer a cieľ ďalšej cesty. A v súčasnej dobe plnej kultúrnych a civilizačných stretov je otázka

vlastnej identity ešte nástoľčivejšia. Pociť, keď človek vie, kam patrí, je zásadný. A ten vzniká pomaly, nenásilne a vplyvom mnohých okolností. Uvedomenie si svojho národného zázemia a identity nebýva vždy jednoduché. Aj úloha folklóru sa menila podľa rôznych sociálno-politických vplyvov. Zachovať jeho čistú formu, vdýchnuť nový život a uchovať to cenné pre ďalšie generácie dokázal práve Stračina. V súčasnom svete, ktorý speje k čoraz väčšej uniformite a globalizácii, nám pôvodné tradície doslova miznú pred očami. Ostávajú z nich len ťažko uchopiteľné torzá. Hľadanie a nachádzanie genius loci nášho národa je pre mňa v Stračinovej tvorbe najviac motivujúce. Snažil sa nám ňou naznačiť kam patríme, kde sú naše korene a na čo môžeme byť hrdí.

Robili ste na ňom niekoľko rokov. Znamená to, že práca na ňom bola zložitejšia, než na filmoch z vašich expedícií po svete? Ak áno, tak čím?

- Náš národ poznáme všetci, všetci sme odborníci. Na Pygmejov z Konžského pralesa, či amazónske kmene Hodiov už toľko odborníkov u nás nie je. Objektív kamery zaznamenáva každú chvíľu unikátne zábery, ktoré často vyrážajú dych. Ale urobiť film o nás samých, o našej kultúre je ďaleko zložitejšie. Bola to pre mňa väčšia výzva ako prechod neznámym pohorím.

Máte už v mysli ďalšiu tému na filmové spracovanie? Môžete ju prezradiť, alebo aspoň priblížiť?

-Mám, ale nezvyknem o tom, čo idem robiť, dopredu hovoriť. To ma naučila príroda.